

Ksenija ŠABEC

Aleš Debeljak

Evropa brez Evropejcev

Sophia (Zbirka Spekter), Ljubljana 2004, str. 219, 4.200,00 SIT (ISBN: 961-6294-54-7)

Evroskeptična drža, ki predstavlja izhodišče knjige Aleša Debeljaka *Evropa brez Evropejcev*, ne da bi s tem zavračala idejo o nujnosti evropske združitve ali se celo sprijaznila z obstoječim statusom quo, ki določa procese sodobnih evropskih integracij, celovito in kritično posega v štiri vidike modernega oblikovanja Evrope.

Prvi vidik je ekonomističen in napačno predpostavlja, da razmeroma hitro spremenjenim tržnim razmeram nujno sledijo tudi spremembe vedenjskih obrazcev in vrednotnih sistemov posameznikov, ki so sicer utemeljeni predvsem v kulturnih tradicijah in kolektivnih spominih. Drugi vidik bi lahko poimenovali zgodovinsko-geografski, saj posega v še vedno nenatančno definirane zemljepisne in tudi simbolne meje Evrope, ki so bile historično običajno določene z zunanjim sovražnikom, poosebljenim bodisi v islamu, Orientu, komunizmu ali Balkanu. Tretji vidik, na osnovi katerega poskuša avtor premisliti temelje sodobne Evrope oziroma Evropske unije, da bi s tem ponudil možnost za izboljšanje ali vsaj zmanjšanje trenutnih negotovosti in slabosti povezovanja evropskih narodov in nacij v širšo, pa tudi globljo skupnost, predstavlja konstrukcija skupnega mentalnega okvira, v katerem bi se prepoznali in spoznali vsi evropski posamezniki in skupine. V tem primeru bi lahko uporabili že znani ter-

min evropske kulturne identitete, s katerimi si institucije Evropske unije, predvsem Evropska komisija, prizadevajo postopno »privzgjajati« občutek evropske pripadnosti in identifikacije, zlasti od sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja, v obliki različnih akcij in projektov, med katerimi je nemara najbolj prepoznavna kampanja *People's Europe* in v njenem okviru oblikovanje skupnih evropskih simbolov.

Avtor pravilno ugotavlja, da je tovrstna evropska kulturna in državljanska zavest, ki na nek način poskuša imitirati nacionalno oziroma kulturno identiteto, šibka, abstraktna, neobvezna, poljubna ter v vsakdanjem življenju posameznih nacionalnih držav pičlo navzoča. Še več. Trdimo lahko, da je o obstoju evropske kulturne identitete vsaj v javnem diskurzu še vedno nemogoče povsem utemeljeno govoriti, saj je na osnovi dosedanjih večletnih empiričnih javnomnenjskih primerjav med prisotnostjo nacionalne in tako imenovane evropske identitete že mogoče sklepati, da ostaja identifikacija ljudi z nacionalno pripadnostjo prevladujoča, da se državljani in državljanke članic Evropske unije v dobrem desetletju ne identificirajo nič bolj z evropsko identiteto in nič manj z nacionalno, da je torej omenjeno stanje časovno precej statično ter izpostavljeno le majhnim spremembam in da se mnenja glede evropske kulturne identitete, čeprav se v povprečju večina državljanov in državljanek članic Evropske unije vsaj do neke mere počuti Evropejce in Evropejke, med posameznimi državami zelo razlikujejo in bi bile posplošitve iz tega razloga lahko zavajajoče. Poleg tega velja omeniti, da občutek biti Evropejec/Evropejka niti ne sovпада nujno s prepričanjem o obstoju skupne evrop-

ske kulturne identitete, kar najbolj dokazujejo prav državljani in državljanke tako imenovanih evroskeptičnih držav, ki se sicer čutijo zelo navezane na Evropo, vendar pa ne verjamejo v skupno evropsko identiteto.

To dejstvo napeljuje tudi na četrti vidik evropskega reda, ki ga Debeljak izpostavi kot bistvenega v kontekstu konstrukcije tesnejše Evropske unije, tega dela v nastajanju. Izraz demokratični primanjkljaj, ki označuje precejšnje nezadovoljstvo državljanov in državljanek z delovanjem demokracije v Evropski uniji kot projektu družbenih elit, ne pa širokih populacij, je bil namreč tudi glavni povod izdaje Bele knjige leta 2001, s katero naj bi Evropska komisija poskušala zmanjšati razlike med evropskimi institucijami in državljani, čeprav je njen uspeh po mnenju nekaterih avtorjev precej vprašljiv.

Na podlagi omenjenih štirih obsežnih, a zgoščenih problemskih sklopov, ki jih delo Evropa brez Evropejcev vsebuje, je avtorjev namen po zagovarjanju čim bolj širokogrudnega razumevanja Evrope nedvomno dosežen. Tudi postkomunističnim državam (tej drugi Evropi, Evropi s primanjkljajem, neznanim deželam in zamazanim lisam na zemljevidu stare celine, polovični Evropi, Evropi periferne modernizacije, "kjer so levi") namreč priznava legitimno mesto v evropskem projektu; v nasprotju s prevladujočim utilitarističnim oziroma ekonomističnim zanemarjanjem političnih kultur in demokratične odgovornosti v Uniji poziva k upoštevanju kulturnih pogojev nastanka, razvoja in ohranitve skupne Evrope; opozarja na resne težave pri oblikovanju skupnega evropskega kulturnega prostora in ne nazadnje, poudarja nujnost vzpostavitve

evropske javnosti nad posebnimi nacionalnimi javnostmi.

Poleg tega knjiga nudi bralcu tudi tisti presežek, ki ga zapovedi esejističnih del sicer dopuščajo, njihovi avtorji pa nemalokrat spregledajo, medtem ko je iz strokovnih in znanstvenih zapisov že po definiciji izločen. Uvodne ali zaključne misli posameznih poglavij v knjigi namreč Debeljak, zvest svoji pesniški tradiciji, utemeljuje s sočno ubesedenimi in metaforično izpovednimi vsakdanjimi izkušnjami, ki mu jih v njegovo biografijo vtisnejo na videz preprosta, toda še kako umestna otroška vprašanja, srečanja s prijatelji in kolegi, potovanja na literarne ali strokovne nastope, obrobni dogodki, skratka tista izkustvena doživetja, s katerimi se lahko poistoveti sleherni bralec. Prav zaradi svoje konkretne vsakdanjosti in navidezne preprostosti so namreč tovrstni miselni izhodi, v sicer z informacijami in podatkovnimi preskoki nabitem besedilu, tako dobrodošel mišljenjski oddih kot močan inspiracijski vir, da posežemo po naslednji strani.

Delo, ki temelji na širokem izboru mednarodne znanstvene in esejistične literature s področja razvoja evropske ideje, sicer ne ponuja dokončnih odgovorov na nerešena vprašanja, saj avtor sam izraža dvom o lastnem razumevanju evropskega združevanja. Kljub temu pa zasleduje nekatere koncepte kot možne rešitve, ki bi kljub odsotnosti skupnega jezika, raznolikih političnih kultur in nadnacionalnega demokratičnega reda vendarle preprečile prevladujoč birokratski in ekonomističen ustroj Evropske unije ter omogočile krepitev take Evrope, v kateri bi bile tradicije vseh etnij in narodov, tudi manjšinskih, priznane kot skupni sestavni del ev-

ropske podobe in ne omejene zgolj na folkloristično privlačne vsebine za množični turizem in popularno trženje kulturne dediščine. Kultura soglasja, znotrajevropska solidarnost in občutek enakosti, državljanske, politične in socialne pravice, ustavni oziroma inteligentni patriotizem, krepitev kozmopolitske zavesti ter skupna javna sfera, ki bi omogočila evropsko debato o evropskih javnih zadevah, predstavljajo po Debeljakovem mnenju tista sidrišča, na katera bi bilo potrebno preusmeriti pozornost, če naj bi Evropa v prihodnosti za svoje državljane in državljanke zares postala vsebinski in imaginativni okvir splošne identifikacije.

Pri tem ostaja nemara spregledano dejstvo, da skupna javna sfera in javni diskurz nikakor ne moreta biti omejena samo na forume ozkih političnih niti intelektualnih elit, pač pa morajo biti vanje vključena tudi širša javnost. Čeprav podatki Evrobarometra kažejo, da je samo izrazita manjšina »starih« državljanov in državljanek Evropske unije pripravljena sodelovati v tovrstni diskusiji, bi bilo po eni strani nujno stimulirati zanimanje in vključenost ljudi v evropski dialog, po drugi strani pa bi bilo potrebno povečati možnosti za politično sodelovanje posameznikov pri odločanju. Samo sprememba narave odnosa med državo oziroma Unijo in civilno družbo bi lahko povzročila, da državljani ne bi bili več zgolj pasivni nosilci ali prejemniki pravic in državljanskih svoboščin, pač pa aktivni posamezniki z občutkom javne dolžnosti, ki bi si prizadevali prepoznavati javni blagor ter tehtati koristi in pomanjkljivosti posameznih predlogov za urejanje javnih zadev. Aktivno državljanstvo, ki je zavoljo družbene kompleksnosti, politične centralizacije,

gospodarske nepreglednosti, predvsem pa v potrošništvo zaverovanih populacij skoraj utopičen in nedosegljiv cilj, je tako na nacionalni kot na evropski ravni nemara pomembnejše od patriotskih nagnjenj, kakor koli že ideal-tipsko jih poskušamo distancirati od nezaželenih in surovih vidikov nacionalizma in šovinizma. A kot pravi avtor, je skupna evropska identiteta v svoji abstrakciji tako ali tako predvsem proces brez nujnega rezultata in pot brez zapovedanega končnega cilja.

Simona KUSTEC LIPICER

Jernej Pikalo

Neoliberalna globalizacija in država
Založba Sophia, Zbirka Sodobna družba, Ljubljana 2003, str. 224, 4.000,00 SIT (ISBN: 961-6294-51-2)

V knjigi Neoliberalna globalizacija in država Jernej Pikalo glavne poudarke nameni teorijam in kocenptom države, neoliberalizma in globalizacije. Avtorjev izbor tematik je usmerjen v obravnavo nekaterih izmed (naj)bolj aktualnih vprašanj o (novem) obstoju, lastnostih in zakonitostih v odnosu med državo in globalizacijo, ki jo pojmuje kot eno izmed v praksi najbolj uveljavljenih ekonomsko-političnih doktrin danes. Preučevane tematike so zanimive in se dotikajo kar nekih znanstvenih disciplin, verjetno pa najbolj politoloških in ekonomskih. Avtorjeva odločitev za izbor politološkega pogleda na odnose država : neoliberalna globalizacija sledi aktualnim svetovnim politološkim trendom, ki se z vprašanji države in globalizacije od konca prejšnjega stoletja dalje ukvarja-